

Ti års vækstkrise

AF CHEFØKONOM STEEN BOCIAN, CAND. POLIT

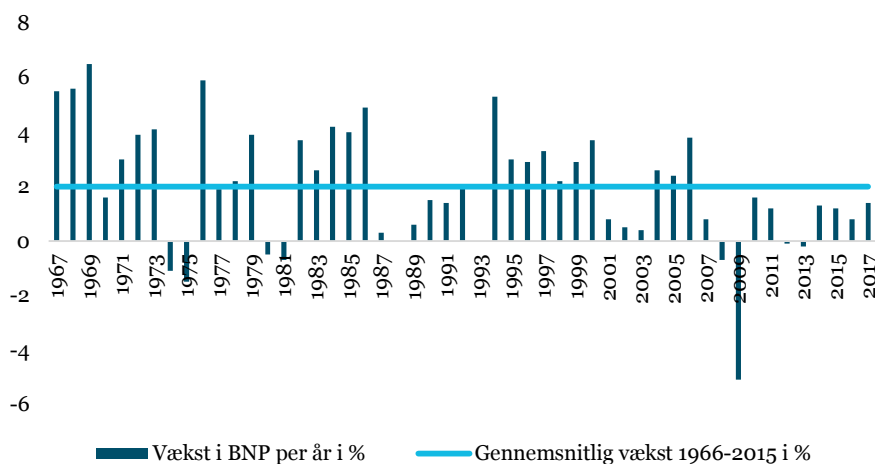
RESUMÉ

Dansk økonomi har over de seneste år haft vækstrater, som har været væsentligt lavere, end de lande vil ellers sammenligner os med – og det er relevant at tale om en vækstkrise i dansk økonomi. Vi skal 10 år tilbage for at finde bare et år med vækst over 2% – og BNP lå sidste år 0,3 procent under niveauet i 2006. I samme periode er antallet af indbyggere i Danmark steget, så BNP per indbygger er reelt faldet med 4,6 procent fra 2006 til 2015. Umiddelbart kunne det synes at være en formildende omstændighed, at beskæftigelsen trods den lave vækst stiger – men her skal man bemærke, at bagsiden af den medalje er svag og endda i perioder negativ produktivitetsvækst. Hvis vi over de kommende ti år atter skal have vækst i nærheden af 2% om året, så kræver det en 11-dobling af produktivitetsvæksten sammenlignet med perioden 2006-2015 og dertil kommer, at arbejdsstyrken skal udvides med i størrelsesordenen 200.000 personer. Spørgsmålet er, om det er realistisk i lyset af, at produktiviteten faldt sidste år, og der er en reel risiko for mismatch problemer på arbejdsmarkedet. Der er således ikke udsigt til at vækstkrisen er ved at slippe sit tag i os – og kigger vi på 2016 alene, tegner det til en vækst på i størrelsesordenen 0,5-0,75 procent. Der er derfor behov for initiativer, som kan løfte væksten – særligt produktivitetsvæksten.

Dansk vækst har haft skuffet de seneste ti år – særligt den lave produktivitetsvækst er et reelt strukturelt problem

Figur 1

Ti år med vækstkrise – uden udsigt til snarlig bedring

Kilde: Danmarks Statistik og egne beregninger. 2% er den gennemsnitlige vækst i perioden 1966-2015

Den længste periode med lavvækst i nyere tid

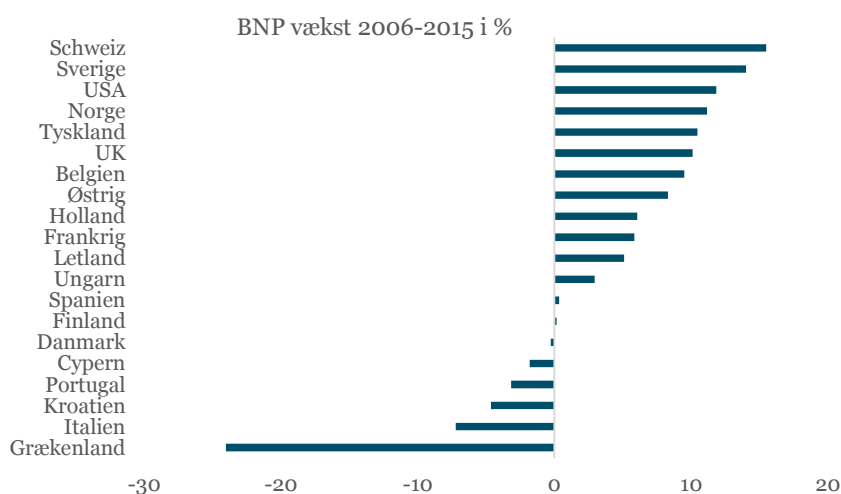
Dansk økonomi har haft det svært vækstmæssigt siden den økonomiske krise satte ind. Krisen startede i 2007, hvor årvæksten i BNP faldt til 0,8% - og siden har vi på intet tidspunkt haft en vækst bare i nærheden af det normale for dansk økonomi. Faktisk lå BNP her ved indgangen til 2016 et stykke under niveauet i midten af 2006. Vi har med andre ord haft 10 år med vækst-tørke, og selvom udsigterne for de kommende år naturligvis er usikre, så er der på nuværende tidspunkt ikke meget, som tyder på snarlig "normal" vækst for slet ikke at tale om høj vækst i dansk økonomi. I perioden siden 1966 har vi aldrig haft en så lang periode med undernormal vækst. Til sammenligning havde vi i krisen i slutningen af 1980'erne og starten af 1990'erne kun fem år i træk med vækst under det "normale" for dansk økonomi.

Den længste ubrudte periode med lavvækst uden udsigt til snarlig bedring

Vi bortforklarer ofte den lave vækst med den globale krise, men selv i en international sammenligning skuffer dansk økonomi. Det er svært at finde lande, som har haft en mere ugunstig vækst end, hvad vi har haft. Kigger man på udviklingen fra 2006 til 2015, så faldt BNP i Danmark med 0,2%. I Europa er det kun Grækenland, Kroatien, Cypern og Portugal, som har haft lavere vækst i denne periode. Alle andre lande inklusive lande som Spanien, Irland og Finland har haft højere vækst – og det er ellers lande, som har været i meget dybe kriser. Der er også lande, som har klaret sig ganske fint. I Sverige er BNP steget med 14 procent, i Tyskland er det blevet til en fremgang på 10,5 procent, og England har leveret en vækst på 10,1 procent. Helt i top (ikke med i figuren) er Polen med en vækst på 37%.

Figur 2

Danmark har været helt i bund med væksten

Kilde: Eurostat

Da antallet af danskere er steget over de seneste ni år, er BNP per indbygger faldet med 4,6%. Målt på BNP per indbygger, så er det faktisk kun Grækenland, Cypern og Italien, som har haft lavere vækst i perioden fra 2006 til 2015.

I det følgende kigger vi lidt nærmere på forklaringer på den lave vækst.

Olieproduktion og lavere vækst i den offentlige produktion har haft trukket ned i perioder – men er ikke forklaringen

Der er mange forklaringer på, hvorfor at væksten har haft skuffet. En ofte fremført forklaring er, at olieproduktionen i Nordsøen er faldet, hvilket har trukket BNP ned uden nødvendigvis at have store effekter på fx beskæftigelsen. Tilsvarende nævnes den lave vækst i den offentlige sektor gennem de seneste år også. Det er rigtigt, at netop disse to forhold i perioder har haft spillet en rolle. Hvor den samlede bruttoværditilvækst steg med 1,3 procent i 2014, så steg bruttoværditilvæksten renset for råstofudvinding og udviklingen i den offentlige sektor med 2,7 procent. I 2015 steg den samlede bruttoværditilvækst med 0,9 procent - renset for særlige forhold var væksten på 1,5 procent, hvilket er noget mere – men dog ikke så meget mere, end hvad BNP steg med i 2015. BNP væksten var på 1,2 procent.

Faldet i olieproduktionen forklarer ikke den lave vækst

Selvom at særlige forhold således har spillet en rolle i enkelte år, så er det værd at bemærke, at det ikke er forklaringen på den lave vækst i perioden siden 2006. Fra 2006 til 2015 faldt BNP med 0,3 procent, og den samlede bruttoværditilvækst faldt med 0,1 procent. Renser man for råstofudvinding og den offentlige sektor, så var væksten på 0,2% - med andre ord stort set samme vækst. I starten af perioden trak både olieproduktion og udviklingen i den offentlige sektor produktionen op – men det er så vendt de seneste år.

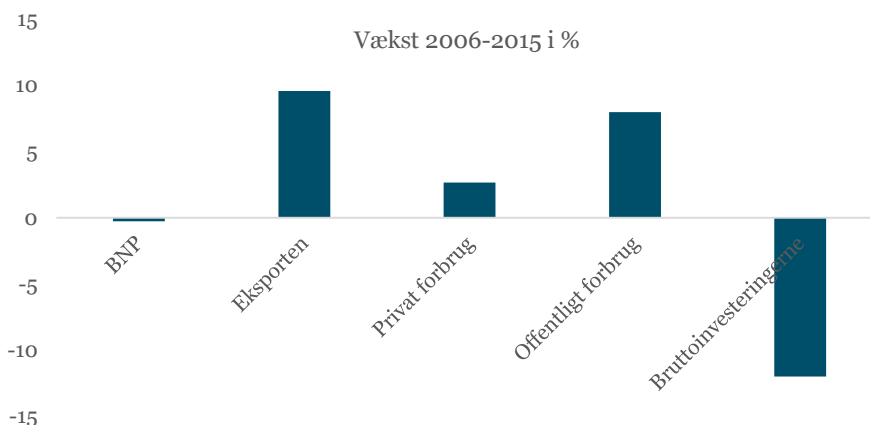
Vi skal være varsomme med dårlige undskyldninger

Man skal med andre ord være varsom med at affærdige den lave vækst som alene værende et spørgsmål om specielle forhold. Væksten har uanset, hvordan man vender og drejer udviklingen, været meget lav i perioden fra 2006 til i dag.

Dansk økonomi blev hårdt ramt af krisen

En lav økonomisk vækst kan enten skyldes manglende vækst i efterspørgslen eller manglende udbud. Svag vækst i efterspørgslen har naturligvis spillet en meget vigtig rolle i årene med global økonomisk og finansiel krise. Der er da heller ingen tvivl om, at dansk økonomi har været ramt ekstra hårdt, da vores økonomi i udgangspunktet var ubalanceret, da den globale krise satte ind. Vi havde allerede i 2007 retning mod en økonomisk krise, og da Lehman Brothers kollapsede i september 2008, gik det stærkt.

Figur 3

Privatforbruget og investeringerne har været ekstra hårdt ramt

Kilde: Danmarks Statistik

Krisen har især kunnet ses på den private indenlandske efterspørgsel. Trods at det er 9 år siden krisen for alvor ramte, så ligger de faste bruttoinvesteringer i faste priser 12 procent under niveauet i slutningen i 2006. Det er ikke unaturligt, at virksomhedernes investeringsaktivitet har været sat under pres under krisen. Virksomhederne har ikke haft samme behov for at investere, da efterspørgslen efter deres varer og tjenester har været lavere – men derudover så har finanskrisen også været med til at gøre det sværere at finde finansiering. Selvom renten er rekordlav, så slår det kun i mindre omfang igennem på investeringerne, da banker og realkreditinstitutter holder igen med udlån. En relativ høj selskabsskat har i en stadig mere globaliseret verden betydet, at mange investeringer er flyttet uden for landets grænser. I tillæg til det, kan det også have spillet en rolle, at mange virksomheder har følt et behov for at have en større finansiell buffer efter finanskrisen. Resultatet har været en meget ringe investeringsudvikling – og det skal endda i den forbindelse bemærkes, at investeringerne har været holdt oppe af offentlige og semioffentlige investeringer.

Investeringerne har været meget hårdt ramt

Det private forbrug har også haft det svært i årene efter krisen. Siden 2006 er det private forbrug kun steget med 2,7% - hvilket er en ekstremt lav vækst henover en så lang periode. Den lave forbrugsvækst skal ses i lyset, at mange husholdninger i årene inden krisen havde baseret deres privatøkonomiske dispositioner på stigende huspriser, som kunne bruges som pant for stigende gæld i husholdningerne. Da huspriserne begyndte at falde i 2007 og for alvor faldt i 2009, var mange husholdninger nød til at sadle om, og konsekvensen blev et voldsomt dyk i det private forbrug. De efterfølgende år har husholdningerne brugt til at tilpasse deres

Forbruget har haft det svært

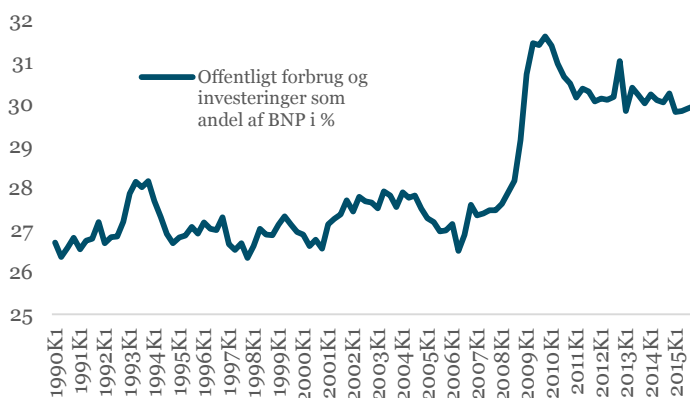
forbrugsadfærd, så den flugtede bedre med indkomsterne. Denne tilpasning er nu tilendebragt, og det private forbrug steg således ganske pænt i 2015. Der er dog ikke noget, som tyder på, at forbruget kommer til at indhente det forsømte. Boligpriserne er stoppet op, og da gælden i boligerne fortsat er høj, så må det forventes, at forbruget alene i grove træk kommer til at følge indkomstvæksten fremadrettet.

Både det offentlige forbrug og eksporten er steget mere end BNP siden 2006. Det offentlige forbrug er steget med 8% - hvilket er betydeligt mere end BNP væksten. Det offentlige forbrug udgør dermed også i dag en noget større andel af økonomien end i 2006. I 2006 udgjorde det offentlige forbrug 24,2 procent af BNP, i 2015 var andelen steget til 26,2 procent målt i løbende priser. Til det kan man tilføje, at de offentlige investeringer ligeledes er steget ganske meget i samme periode. Samlet set sidder den offentlige sektor således i dag på en noget større andel af vores økonomi end for 9 år siden. Denne andel er således ikke faldet trods en svagt faldende offentlig beskæftigelse de sidste par år.

Den offentlige sektor er vokset siden 2006

Figur 4

Den offentlige sektor fylder meget mere end før krisen

Kilde: Danmarks Statistik

Eksporten har også generelt trukket ganske pænt op i BNP over de seneste år. Fra 2006 til 2015 steg eksporten med 9,4 procent. Eksporten blev ramt hårdt i starten af krisen – men har ellers bortset fra i 2015 klarer sig fornuftigt hjulpet på vej af en lidt stærkere lønkonkurrenceevne og økonomisk vækst i de lande, som vi primært handler med. Set i forhold til BNP-væksten i vores samhandelslande, så har eksportvæksten dog ikke imponeret. Vores fem vigtigste samhandelslande Tyskland, Sverige, USA, England og Norge har alle haft en økonomisk fremgang på mere end 10% i perioden fra 2006 til 2015. Det burde have løftet vores eksport mere, end tilfældet har haft været.

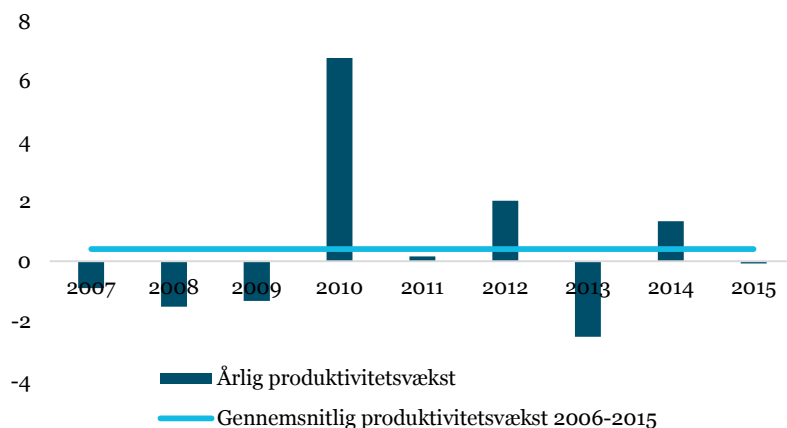
Flot fremgang i beskæftigelsen på billig baggrund

Selvom væksten ikke har været særlig høj de seneste år, så har den dog være høj nok til at sikre en stigende beskæftigelse og et fald i arbejdsløsheden. Siden bunden i slutningen af 2012 er den private beskæftigelse steget med 81.900 personer. Dermed er den private beskæftigelse stort set uændret i forhold til niveauet i 2006. Fra 2006 til 2015 er der "kun" forsvundet 11.400 private arbejdspladser uden for råstofudvinding. Det svarer til et fald på 0,6%. Da bruttoværditilvæksten i samme sektor har været næsten uændret – så er mandeproduktiviteten henover en periode på 9 år kun steget med 0,8 procent – svarende til en årsvækst på 0,09%. Det er en endog meget lav produktivitetsvækst. I samme periode er antallet af arbejdede timer pr. beskæftiget dog også faldet. Dermed er timeproduktiviteten steget lidt mere end mandeproduktiviteten. En samlet timeproduktivitetsvækst på 3,7 procent på 9 år er dog langt fra imponerende – og senest bød 2015 på faldende timeproduktivitetsvækst, når vi renser for specielle sektorer. Når man kigger på produktivitetsudviklingen over de seneste så er timeproduktivitetsvæksten faktisk decideret negativ i fem ud af de seneste ni år, jf. figur.

Produktivitetsvæksten har været helt i bund

Figur 5

Meget lav timeproduktivitetsvækst – meget længe

Kilde: Danmarks Statistik – og egne beregninger. Ekskl. den offentlige sektor og råstofudvinding

Ikke megen plads til vækst fremadrettet

I januar i år var der 115.800 ledige svarende til 4,4% af arbejdsstyrken. Det er svært at sige med sikkerhed, hvor langt ledigheden kan komme ned – men den strukturelle ledighed ligger ifølge de fleste vurderinger på 3,5-4%. Det betyder, at ledigheden forventeligt højest kan falde med 10-25.000 personer uden, at arbejdsmarkedet overopheder. Over det seneste år er ledigheden trods den lave vækst faldet med 12.600 personer, så yderligere fremgang i beskæftigelsen skal primært komme fra en udvidet

Lav ledighed dæmper vækstmulighederne med mindre produktivitetsvæksten løftes

arbejdsstyrke.

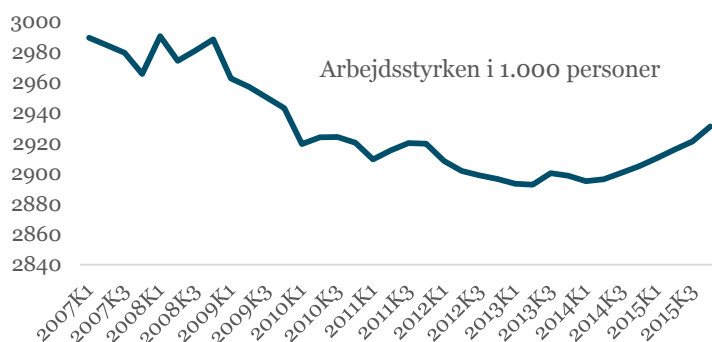
Over de seneste år er arbejdsstyrken da også steget med i takt med, at krisen på arbejdsmarkedet er taget af i styrke. Helt konkret er arbejdsstyrken steget med knap 40.000 personer siden bunden – men niveauet er fortsat 60.000 under niveauet inden krisen. Der er med andre ord basis for yderligere fremgang i arbejdsstyrken i takt med, at krisen yderligere slipper dansk økonomi. Dertil kommer, at særligt tilbagetrækningsreformerne kan forventes at få arbejdsstyrken til at stige yderligere. Regeringen venter en stigning i arbejdsstyrken på 50.000 personer over de kommende to år, svarende til 1,6 procent. Om det kommer til at ske afhænger dels af konjunkturnormaliseringens styrke, dels af hvor stærkt de gennemførte reformer kan forventes at virke.

I den økonomiske prognose for de kommende ti år forventer regeringen en gennemsnitlig vækst på 1,7% om året, vismændene forventer en vækst på 2,1% om året, mens OECD forventer en gennemsnitlig vækst på 1,8%. Det er i udgangspunkt på niveau med eller under gennemsnittet for væksten 1966-2015. Men for at væksten skal blive så høj, så skal produktivitetsvæksten stige med over 1% om året de kommende ti år i træk – det er meget langt fra, hvad vi har set de seneste 9 år. Over de seneste ni år er mandeproduktiviteten som nævnt steget med 0,09% om året. Vi skal altså have hævet produktivitetsvæksten med en faktor 11. Dertil kommer, at de gennemførte reformer forudsættes at virke i en grad, så beskæftigelsen kan sige med 200-250.000 personer – hvoraf over 200.000 skal komme fra en udvidet arbejdsstyrke. Det er langt fra givet, at reformerne virker med det tempo og med den effekt, som er forudsat. Med andre ord så er det langt fra givet, at vækstkrisen lige slipper sit tag i økonomien.

Vækstkrisen kan meget vel
fortsætte

Figur 6

Arbejdsstyrken stiger

Kilde: Danmarks Statistik

▾ OM DENNE UDGAVE

"Ti års vækstkrise" er 5'te nummer af Dansk Erhvervs Perspektiv i 2016. Redaktionen er afsluttet den 1. april 2016.

▾ OM DANSK ERHVERVS PERSPEKTIV

Dansk Erhvervs Perspektiv udkommer ca. 25 gange årligt og henvender sig til beslutningstagere og meningsdannere på alle niveauer. Ambitionen er at udgøre et kvalificeret og anvendeligt beslutningsgrundlag i forhold til væsentlige, aktuelle udfordringer på alle områder, som har betydning for dansk erhvervsliv og den samfundsøkonomiske udvikling. Det er tilladt at citere fra Dansk Erhvervs Perspektiv med tydelig henvisning til Dansk Erhverv.

▾ ISSN-NR.: 1904-7894

Dansk Erhvervs Perspektiv indgår i det nationale center for registrering af danske periodika, ISSN Danmark, med titlen "Dansk Erhvervs perspektiv: Analyse, økonomi og baggrund (online)"

▾ KVALITETSSIKRING

Troværdigheden af tal og analyser fra Dansk Erhverv er afgørende. Dansk Erhverv gennemfører egne spørgeskemaundersøgelser i overensstemmelse med de internationalt anerkendte guidelines i ICC/ESOMAR, og alle analyser og beregninger gennemgår en kvalitetssikring.

Denne analyse er offentlig tilgængelig via Dansk Erhvervs hjemmeside. Skulle der beklageligvis og trods grundig kvalitetssikring forefindes fejl i analysen, vil disse blive rettet hurtigst muligt og den rettede version lagt på nettet.

▾ KONTAKT

Henvendelser angående analysens konklusioner kan ske til cheføkonom Steen Bocian på sbo@danskerhverv.dk eller tlf. 3374 6601.

▾ REDAKTION

Underdirektør Geert Laier Christensen (ansv.), cand. scient. pol.; cheføkonom Steen Bocian, cand. polit.; skattepolitisk chef Jacob Ravn, cand. jur.; chefkonsulent Malthe Mikkel Munkøe, cand. scient. pol., MA; politisk konsulent Morten Jarlbæk Pedersen, cand. scient. pol, ph.d.-stip.; økonom Jens Uhrskov Hjarsbech, cand. polit.; direktionssekretær Lotte Holmstrup

▾ NOTER